

Резюмета

на трудовете на д-р **Илияна Генчева Гаравалова**,
представени за участие в конкурса за заемане на академичната длъжност
„доцент“

по направление 2.1. Филология, научна специалност „Български език“
(диалектология), обявен от ИБЕ „Проф. Любомир Андрейчин“ за нуждите на
Секцията за българска диалектология и лингвистична география,
обнародвано в ДВ, бр. 7/20.01.2017 г.

Монографии

1. Гаравалова, Ил., *Школата на натуралната морфология и българската морфологическа система*. – Изд. “Сема РШ”, С., 2003, с. 240. ISBN 954-8021-31-5

Рецензия: Красимира Алексова. „Илияна Гаравалова. Школата на натуралната морфология и българската морфологическа система” – Българистика, кн. 9, 2004, 107-112. ISSN 1311-8544.

Резюме: Представената книга е първата и до момента единствена научна публикация в България, предлагаща критически анализ, както и някои корекции и допълнения към теорията на натуралната морфология, с оглед на нейното коректно прилагане към българската езикова система. Тази теория е разработена от Школата на натуралната морфология, която възниква като лингвистично течение през 70^{те} години на XX в. (през 1979), когато четирима от най-видните ѝ представители (Майерталер, Вурцел, Дреслер и Панагъл), по това време преподаватели в Лятната школа в Залцбург и отдавна вече работещи независимо един от друг в областта на морфологията, обединяват сходните си възгледи и така създават ново лингвистично течение, за което уточняват и приемат названието “натурална морфология”.

Първа глава на книгата представя в детайли теорията на натуралната морфология не само въз основа на „програмния труд“ на школата “Лайтмотиви в натуралната морфология” (Дреслер и др. 1987), където те излагат основните си възгледи в тази област, но и на редица по-късни публикации, тъй като тя е динамична и комплексна, т.е. обогатява се с течение на времето, като всеки един от авторите, принадлежащи към тази школа, привнася своята гледна точка в изясняването на понятието натуралност в езика и по-точно в неговата морфологическа система.

Именно опитът натуралността да се дефинира посредством поредица от взаимодопълващи се нейни показатели обаче е и причината понятието да остане не достатъчно добре изяснено, защото не винаги при дадено морфологическо явление всички изисквания на показателите за натуралност могат да бъдат изпълнени, а и е напълно възможно несъвпадението между някои от показателите на натуралността или следствията от тях. Поради тази причина в представяната в книгата теория са направени някои корекции и допълнения от гледна точка на теорията на граматическите опозиции, като се вземат предвид и действащите основни развойни тенденции в славянските езици. Това дава

възможност противоречията да бъдат изчистени и във втора глава на книгата да се представи анализ на морфологическата система на българския език в цялост.

След обобщаване на резултатите от анализа на начините за формалното изразяване на морфологическите категории при имената и глагола, се достига до извода, че въпреки големия брой граматически категории и още по-големия брой признаци, които стоят в основата на тези категории, българската морфологическа система е постигнала висока степен на аналитизъм, а следователно и на иконичност по отношение на дискредитизацията на граматическата информация на формално равнище и би следвало да се определи като характеризираща се с висока степен на натуралност. Освен това обаче в съвременния български език се пазят и редица формални класове, тъй като в него са се съхранили и основните черти на флективността (за разлика от немски език например, където флективността се пази в много по-ниска степен и затова този език се характеризира с наличието на много аглутинативни черти в морфологическата си система. Това, също както и високата степен на аналитизъм, е доказателство за натуралността на българската морфологическа система, тъй като съхраняването на основните черти на флективността е иконичност по отношение на доминантата на флективния морфологически тип езици, т.е. иконичност по отношение на тяхната най-важна особеност.

3. Гаравалова, Ил., *Членуването на съществителните имена в българските говори*, с. 425, Изд. „Авангард прима”, София, 2014. ISBN 978-619-160-346-6.

Рецензия: Лучия Антонова-Василева. И. Гаравалова. Членуването на съществителните имена в българските говори. София, 2014. – Българистика, кн. 30, 2015, 104-109. ISSN 1311-8544.

Рецензия: Красимира Алексова. И. Гаравалова. Членуването на съществителните имена в българските говори. София, 2014. – В: Сп. „Съпост. езикознание”, XL, 2015, кн. 4, с. 99-108.

Резюме: През последните години на проблематиката, свързана с морфологическата категория ‘неопределеност / определеност’, са посветени множество научни разработки както в сферата на изучаването на книжовния език, така и в областта на историята на езика. Като част от типологичните особености на българския език, тази категория има голямо значение и за изследванията на диалектно равнище. Видът на членната морфема е една от основните особености при класификацията на говорите и при определянето на тяхната типология. В диалектоложката литература има само отделни изследвания на определени говори, но все още липсва едно цялостно и пълно проучване на проблема. Именно това е и целта на разработката “Членуването на съществителните имена в българските говори”.

Първата част на обсъжданата работа представя за пръв път цялостно от гледна точка на теорията за граматическите опозиции основни проблеми като произхода, същността и характера на определителния член, както и развоя, състава и организацията на категорията ‘неопределеност / определеност’. Това позволява поглеждането им от различен ъгъл и постигането на по-голяма яснота по редица спорни въпроси, по които до момента няма единно становище, като например семантиката и начинът на функциониране както на еднoчленната, така и на трoйната система за символизиране на детерминираност на формално равнище, отпадането на словното окончание в позиция пред членния формант и др. Ето защо теоретичната глава представлява неделима част от обсъжданата работа.

Втората част на разработката „Членуването на съществителните имена в българските говори” разглежда подробно проблема за същността и характера на морфологическата категория ‘неопределеност / определеност’ върху материал от цялата езикова територия, като обръща специално внимание на видовете членни форманти и разпространението им върху българския езиков континуум. В труда са анализирани различните системи за членуване и архаичните форми със склонен член, които още се пазят в някои говори. Проблематиката е разгледана и в исторически аспект, като се представят и съхранените етапи от различни периоди от развитието на езика ни.

Анализирани са и видовете определеност, както и свързаните с нея спорни моменти, отнасящи се до наличието или отсъствието на неопределителен член в диалектите. В разработката са използвани резултатите от лингвогеографските изследвания на българските говори от Българския диалектен атлас и материали от публикувани източници.

В резултат от проучването се представя едно пълно изследване на проблема за морфологическата категория ‘неопределеност / определеност’ в българските говори, като се изгражда цялостна картина на разпространението на различните членни морфемии и видовете системи за членуване върху българската езикова територия. Направена е и класификация и типология на говорите по тази морфологична особеност.

Колективни монографии и атласи

2. Керемидчиева, Сл., .А. Кочева, Л. Василева, К. Първанов, З. Сертова, Ил. Гаравалова и Р. Чернева, *Еркеч – паметта на езика. Традиции и устойчиви тенденции в един архаичен български говор – говора на с. Еркеч (днес Козичино), Поморийско.* – Изд. „Мултипринт”, С., 2012, с. 300. ISBN 978-954-362-097-5 Трудът е носител на наградата „Книга на годината” за 2012 г. на ИБЕ „Проф. Л. Андрейчин” – БАН.

Рецензия: Лучия Антонова-Василева. Славка Керемидчиева, Ана Кочева, Лиляна Василева, Зорница Сертова, Кирил Първанов, Илияна Гаравалова. Еркеч – паметта на езика. Традиции и устойчиви тенденции в един архаичен български говор – говора на село Еркеч, Поморийско. София, 2012. – Българистика, кн. 24, 2012, 96-101. ISSN 1311-8544.

Резюме: Тази книга е най-ново изследване на уникалната духовна култура на село Еркеч /днес Козичино /, Поморийско. За пръв път пред широката публика и културна общественост се публикува живото слово богатство на еркечкия диалект, уникален по своята архаичност и самобитност. Авторите са научни работници от Секцията за българска диалектология и лингвистична география в Института за български език при БАН. Те са събрали автентичния материал лично на теренни експедиции в село Еркеч през периода 2006-2010.

В рамките на колективния проект гл. ас. д-р Илияна Гаравалова е участвала в първата теренна експедиция за събиране на нов диалектен материал, в обработката му (транскрибиране на диалектни текстове от дигитални записи – 33 стр.) и в написването на 232 речникови статии / 38 стр.

38. Luchia Antonova-Vasileva, Ana Kotscheva, Iliyana Garavalova, Carte I.94 Luchia Antonova-Vasileva, Ana Kotscheva, Iliyana Garavalova, *Berger* (QI: 335), carte de motivations. In: Cartes Linguistiques Europeennes (ALE), Volume I.9., pp. 78-108, 2015, ISBN 978-606-16-0580-4; **39.** Luchia Antonova-Vasileva, Ana Kotscheva, Iliyana Garavalova, Carte I.94 Luchia Antonova-Vasileva, Ana Kotscheva, Iliyana Garavalova, *Berger* (QI: 335), carte de motivations. In: Atlas Linguarum Europae (ALE). Commentaries., Volume I.9., pp. 103-145, 2015, ISBN 978-606-016-0579-8.

Резюме: Международният проект *Европейски лингвистичен атлас* е многогодишна международна задача, в която България възстановява участието си от 2003 г. Атласът цели да представи на диалектно равнище езиковото разнообразие на Европа. Неговата програма включва отразяването на лексиката, която е най-тясно свързана с основните елементи на културата на народите в Европа. Затова лингвистичните карти дават не само езикова, но и етноложка и историческа информация за европейската култура и цивилизация.

От 2003 г. българският колектив на *ЕЛА* участва активно в работата по проекта: предоставя материал за българските говори, изготвя справки за диалектните особености на явленията и за етимологията на думите. Разглежданите две статии всъщност представляват публикуваните легенда и коментар към картата: *Навания за овчар*, дело на българския екип по проекта.

II. Статии:

1. Гаравалова, Ил., *Евристика и обяснение на отношението немаркираност / маркираност в натуралната морфология на Майерталер* – В: Сб. "Коментар. Интерпретация. Възможност за четене.", УИ "Св. Кл. Охридски", С., 2001, с. 535 -542, ISBN 954-07-1564-4; **2.** Гаравалова, Ил., *Критичен анализ на концепцията на Майерталер за натуралната морфология* – В: Сп. „Съпост. езикознание”, XXVI, 2001, кн. 1, с. 68-85, ISSN 0204-8701; **3.** Гаравалова, Ил., *Типологически аспект на натуралната морфология с оглед на българския език* – В: Сб. "Обучението по български език в началото на XXI в.", Смолян, 2001, с. 57-60, ISBN 954-91026-1-0; **4.** Гаравалова, Ил., *Критически поглед върху Вурцеловата системозависима морфологическа натуралност.* – В: Сб. "Германците и българите в диалог", 2002, кн.1, с. 294-304, ISSN 1312-0824; **5.** Гаравалова, Ил., *Т.н. системозависима морфологическа натуралност и тълкуването на някои парадигми.-* В: Сб. "Езикът и литературата – средство за [не]разбирателство.", УИ "Св. Кл. Охридски", С., 2003, с. 367-377, ISBN: 954-07-1791-4; **6.** Гаравалова, Ил., *Схващанията на Вурцел за системозависимата натуралност с оглед на българския език.* – В: Сб. "Езикът: история и съвременност", УИ "Епископ Константин Преславски", Шумен, 2002, с. 77-84, ISBN: 954-577-126-7; **7.** Гаравалова, Ил., *Парадигмата на съществителните имена в светлината на*

понятието 'натуралност'. – В: Сб. "Езикът и литературата в епохата на глобализацията.", УИ "Св. Кл. Охридски", С., 2003, с. 228-238. ISBN: 954-07-1808-2; 9. Гаравалова, Ил., *Натурална морфология и суплетивност*. – Сп. "Проглас", 2006 (XV), кн. 1, В. Търново: УИ "Св. св. Кирил и Методий", с. 20-32, ISSN: 0861-7902.

Резюме: В тези 8 статии по темата на дисертацията се представя критичен анализ на вижданията на Майерталер, Вурцел и Дреслер по проблемите на натуралната морфология. Динамичния и комплексен характер на тяхната теория, обогатявана с течение на времето с все по-многочислена поредица от взаимодопълващи се показатели на езиковата натуралност, става причината за възникването на редица противоречия в нея, защото не винаги при дадено морфологическо явление всички изисквания на показателите за натуралност могат да бъдат изпълнени, а и е напълно възможно несъвпадението между някои от показателите на натуралността или следствията от тях. Това налага някои корекции и допълнения от гледна точка на теорията на граматическите опозиции, като се вземат предвид и действащите основни развойни тенденции в индоевропейските и славянските езици в частност. Така противоречията биват изчистени с оглед повишаване на функционалността на анализираната теория.

8. Гаравалова, Ил., *Степен на натуралност на местоименната система в съвременния български език*. – В: Сб. "Как с думи се правят светове", УИ "Св. Кл. Охридски", С., 2005, стр. 527-543, ISBN 954-07-2036-2.

Резюме: Статията разглежда въпроса за основните развойни тенденции, наблюдаващи се в морфологическата парадигма на местоименията. Представят се различните взаимодействия между характерните за нея морфологически категории, както и резултатите, до които те водят. Предлага се една нова гледна точка по проблема за съхраняването в прономиналната система на категории, отдавна изгубени при съществителните и прилагателните имена.

10. Гаравалова, Ил., *Въпросът за съществуването на принцип на постепенното уеднаквяване на морфологическата парадигма*. – В: Пловдивски университет "Паисий Хилендарски" – България., Научни трудове, т. 40, кн. 1, 2002 - Филология, с. 171-181, Пловдивско университетско издателство, ISSN 0204-5249.

Резюме: В статията се разглежда проблемът за съществуването на принцип на постепенното унифициране на морфологичните парадигми при флективния морфологичен тип езици, според който се фаворизира създаването и запазването на флективни (словоизменителни) системи, които са изградени систематично и еднозначно. Този въпрос представлява особен интерес, тъй като откриването на категорично доказателство в подкрепа на подобна теория би означавало, че разглежданият принцип следва да се определи като една от основните тенденции в историческото развитие на разглеждания тип езици.

11. Гаравалова, Ил., *Наблюдения върху "правилността" на грешките, допускани в писмената реч на учениците от ромски произход на*

морфологично равнище. – В: Сб. “Балкански идентичности”, т. IV, С., 2003, с. 135-156.

Резюме: Предмет на настоящата статия са грешките, допускани от ученици-билингви от ромски произход при употреба на българските морфологични категории в писмени текстове, както и в речта. Представянето на начина, по който комуникират устно или писмено деца от всички възрастови групи в училище, дава възможност за проследяване на динамиката на допусканията от тях лингвистични грешки на морфологическо равнище, докато анализът на морфологичните грешки на ниво система - от гледна точка на теорията на граматическите опозиции, която йерархично представя организацията на морфологичните категории в българския език - показва високата степен на регулярност и следователно на прогнозируемост на допусканията от учениците грешки, което спомага за организирането на целенасочената работа за тяхното отстраняване.

12. Гаравалова, Ил., *Действието на принципа на компенсацията в рамките на парадигмата на съществителните имена в съвременния български език.* - В: Сб. “Политики на различието, езици на близостта”, УИ “Св. Кл. Охридски”, С. 2006, с. 337-348, ISBN-10: 954-07-2313-2; ISBN-13: 978-954-07-2313-6.

Резюме: Статията представя една от най-важните прояви на основната развойна тенденция – тенденцията за развой към аналитизъм на флективните езици и в частност на българския език, оказваща влияние основно върху морфологическата парадигма на имената. Посочват се различните нейни проявления в рамките на българската номинална система, както и резултатите, до които те водят. Акцентира се върху ролята ѝ в случаите на невъзможност за реализация на дадено граматично значение в определена комбинация с друго или други такива.

14. Гаравалова, Ил., *Действието на принципа на компенсацията в рамките на категориите 'вокатив' и 'определеност / неопределеност' при съществителните в съвременния български език* - В: Littera scripta manet. Сб. в чест на 65-годишнината на проф. д.ф.н. Василка Радева. УИ "Св. Кл. Охридски". С., 2005, с. 469-479, ISBN 954-07-2180-6.

Резюме: В тази статия се анализира един конкретен случай на проява на принципа на компенсацията в българската номинална морфологическа парадигма, породен от съществуващата връзка между морфологическите категории 'вокатив' и 'неопределеност / определеност'. Именно тя стои в основата на компенсаторните механизми, действащи между тези граматични значения в рамките на глобалната тенденция за развой към аналитизъм при флективните езици и при българския език в частност. Те са пряко свързани с отношенията в минималната клетката на системата между двата члена на субординационната опозиция, заради които граматическите категории и морфологическите парадигми в цялост са построени строго йерархично.

13. Гаравалова, Ил., *За организацията на морфологическата категория 'вокатив' и характера на т.нар. звателни форми в съвременния български*

книжовен език. – Сп. „Бълг. ез.“, 2004, № 2-3, стр 137-142, ISSN 0005-4283;
33. Гаравалова, Ил., *Към въпроса за т.н. звателни форми*. – В: Сб. „Материали IV міжнародного науково-методичного семінару з болгарської мови, літератури, культури та історії 22-23 травня 2015 Року“, с. 8-13, Бердянськ, 2015; **41.** Гаравалова, Ил., „*Драга ми Венето...*“ или още за т.нар. звателни форми. – Сп. „Бълг. ез.“, кн. 3, 2015, с. 97-101, С., 2014, ISSN 0005-4283.

Резюме: В тази група статии се представят организацията и спецификата на морфологическата категория 'вокатив', както и начинът ѝ на функциониране в рамките на българската номинална система. Посочват се също така вътрешносистемните причини за ограничаването на употребата на звателните форми в определени участъци от парадигмата на съществителните имена в българския език, като се подчертава, че това в никакъв случай не е знак за отмиране на морфологическата категория вокатив, чиято жизненост и функционалност се доказва от относително наскоро развитата се възможност чрез нея да се изразяват и някои допълнителни семантични нюанси.

15. Гаравалова, Ил., *Една (не)обичайна замяна на предлог в с предлог на* – Сп. „Български език“, 2005, № 2, стр. 115, ISSN 0005-4283.

Резюме: В статията се представя характеризиращата се с изключително обширен ареал на разпространение в границите на българската езикова територия замяна на предлог в с предлог на в изрази за указване на локация от типа „в / на центъра“. Обяснението на този езиков феномен се търси в начина на организация на пространството в представите на човека от малкото селище и от големия град, който прави подобна замяна възможна.

16. Гаравалова, Ил., *Издаване на окончанието при членните форми на съществителните имена в българските говори* – Сп. „Бълг. ез.“, 2006, № 1, 25 - 36, ISSN 0005-4283.

Резюме: В настоящата статия се разглежда елизията на флексията пред членния формант при съществителните имена в българските диалекти. Определя се ареалът на разпространение на това явление в рамките на българската езикова територия, както и границите на неговата проява в номиналната морфологична парадигма. Освен това в представената научна разработка на системно равнище се посочват причините, поради които подобна елизия в краесловие в разглежданата позиция е възможно в част от българските териториални говори и се изброяват факторите, които представляват важна предпоставка за реализирането на тази възможност.

17. Гаравалова, Ил., *Членуване на съществителните имена от мъжки род единствено число от типа град, бряг в българските диалекти* - В: Сп. „Бълг. реч“, 2007, кн. 3, 49-60, ISSN 1310-733X. CEEOL.

Резюме: Предмет на изследване в статията е проблемът за членуването на едносричните съществителни имена от мъжки род единствено число от типа "бряг", "град" в българските териториални диалекти. Съществуването на морфологическата категория 'неопределеност / определеност' е типологическа характеристика на българския език, която е от особено значение при лингвистичните проучвания на диалектното равнище, тъй като в

типа гласна, която служи като основа на определителния член, се открива специфичният за всеки конкретен тип говор рефлекс на старобългарския заден еров вокал. От друга страна, тази група от съществителни представлява особен интерес, защото при нея ударението в рамките на словоформата се носи от гласната в състава на членния формант. Поради това тя остава незасегната от фонетичните процеси, които действат в българския език, така че рефлексът на старобългарския "Ъ" е ясно изразен. Разглежда се също така и ареалът на разпространение на формалният показател за определеност със запазен консонантен елемент в рамките на представяната езикова територия. Специално внимание се отделя на различните видове определителни членове и тяхното разпространение в границите на българското езиково землище.

18. Гаравалова, Ил., *Членуване на съществителните имена от мъжки род единствено число, завършващи на мека съгласна, от типа ден, сън в българските диалекти* - Сп. „Бълг. ез.“, 2007, № 3, стр. 34-46, ISSN 0005-4283.

Резюме: Предмет на изследване в статията е проблемът за членуването на едносричните съществителни имена от мъжки род с мека съгласна преди членния формант от типа *ден, сън* – *денят, сънят* в българските диалекти. Тъй като наличието на категория 'неопределеност / определеност' е една от специфичните характеристики на българския език, отличаваща го от всички останали славянски езици, тя има важно значение за изследванията и на диалектно равнище. Типът на системата за членуване и видът на членния формант са част от основните морфологически характеристики при класификацията на говорите и при определянето на тяхната типология. Ето защо в настоящата разработка се представя и цялостна картина на разпространението на различните показатели за определеност и видовете системи за членуване при разглежданата група съществителни върху българската езикова територия. От друга страна, този тип имена представлява интерес, тъй като при него ударението в рамките на словоформата се носи от гласната в структурата на формалния показател за детерминираност. Поради силната позиция на вокала рефлексът на задната ерова гласна тук е ясно изразен, а наличието на палатален консонант непосредствено пред нея води до някои фонетични промени, настъпващи в гласежа ъ.

19. Гаравалова, Ил., *Натуралност на темпоралната система в съвременния български книжовен език* - В: Сб. „Научни трудове в памет на Г. Герджиков“. УИ "Св. Кл. Охридски". С., 2011, с. 95-102. ISBN 978-954-07-2992-3.

Резюме: Целта на настоящата статия е да се проучат по-подробно начините за разпределение на граматичната информация в рамките на българската темпорална система. Тази научна разработка не бива да се причислява към публикациите по темата на дисертацията, защото тук понятието "naturality" се употребява не във смисъла, който влагат в него представителите на школата на натуралната морфология, а обозначава максималната степен на съответствие на определена лингвистична парадигма на изискванията на основната развойна тенденция при флективния морфологичен тип езици - тенденцията към намаляване на средното количество граматическа информация, която могат да носят граматическите морфеми в границите на запазването на най-общите особености на флективния тип. Според нея един език е толкова по-естествен, колкото по-малко прояви на синтетични форми с висока степен на граматичната натоварване позволява. С оглед

постигане на поставената в това лингвистично изследване цел на подробен анализ се подлага българската темпорална парадигма, където установените вече в системата членове с определена степен на маркираност заменят синтетичните си форми с композирани, а новите приемат толкова по-съставна форма, с колкото по-висока степен на граматична натовареност се характеризират.

20. Гаравалова, Ил., *Разширяване на семантиката на прилагателното име „грозен” в говора на с. Еркеч, Поморийско* – В: Сб. „70 години българска академична лексикография”. АИ „Проф. М. Дринов”. С., 2013, с. 616 – 622. ISBN 978-954-322-578-1.

Резюме: В статията се представя една уникална лексикална особеност на говора на с. Еркеч, Поморийско, която до момента не е ставала достояние на научната общност, въпреки че архаичният говор на еркечани е неизменен обект на внимание от страна на езиковедите повече от век. За разлика както от книжовния език, така и от повечето български говори, в „еркешкия” диалект семантичната парадигма на прилагателното име *грозен* е дори още по-богата, тъй като се характеризира с наличието на още едно значение 'некачествен, лютив, серт — за тютюн'.

21. Гаравалова, Ил., *Причини за развоја на тройната система за членуване и редуцирането ѝ до едночленна в съвременния български книжовен език* – В: Сб. „Проблеми на социолингвистиката XI. Езикът във времето и пространството. Материали от Единадесетата конференция по социолингвистика София, 26-27 откомври 2012 г., посветена на 100-годишнината от рождението на проф. Стойко Стойков.”, Изд. Международно социолингвистическо дружество и ИК „Знак ’94”, Велико Търново, стр. 61-71, С. 2014, ISSN: 1314-5401.

Резюме: Анализът на морфологическата категория 'неопределеност / определеност' предизвиква особен интерес и заема важно място в лингвистичните изследвания на различни равнища, тъй като това е една от специфичните особености, отличаваща българския език от всички останали славянски езици. От синхронна гледна точка в разглежданата определена парадигма на съществителните имена са съхранени два типа системи за членуване – едночленна и тричленна, която, от своя страна, също бива два вида в зависимост от произхода и състава на изграждащите я формални показатели за определеност. В представената статия от гледна точка на теорията на граматичните опозиции се разглеждат причините, довели до ограничаване на ареала на разпространение на тройната система за членуване, както и до развой в посока към нейното постепенно редуциране до едночленна, с каквато се характеризират днес преобладаващата част от говорите върху нашата езикова територия, и която се е наложила като норма от гледна точка на съвременния български книжовен език.

22. Гаравалова, Ил., Л. Антонова, *Мястото на лингвогеографията при проучването на отличителните особености на българския език (Посвещава се на 100-годишнината от рождението на проф. Стойко Стойков)* - В: Сп. на БАН, 2012, кн. 6, стр. 46-49. ISSN: 0007-3989.

Резюме: В статията се акцентира върху съществуващата тясна взаимовръзка между отличителните черти на българския език и историческата съдба на народа, който го говори, както и между историята и географското положение на държавата. В този смисъл особено показателни са лингвогеографските проекти на Секцията за българска диалектология и лингвистична география на ИБЕ „Проф. Л. Андрейчин“ – БАН, които онагледяват развоя и състоянието на българската езикова система в границите на цялото българско езиково землище. Томовете на Български диалектен атлас красноречиво свидетелстват за езиковото единство на българския език на диалектно равнище. В теоретичен план данните от атласа показват разграничението на българската диалектна ситуация от идеите за център и периферия на диалектните изменения, свързани с вълновата теория в лингвогеографията. Данните от *БДА. ОТ* насочват към възгледа, че диалектните изменения възникват и се разпространяват дифузно. Те представляват лингвистични иновации, възникнали на вътрешна основа или внесени отвън, които могат да проникнат в различни области от езиковата система в териториален или структурен план, като при това се развият в различна степен. *БДА. ОТ* допринася и за осветляването на проблеми от други области на българистиката, славистиката, балканистиката, европеистиката и хуманитарните науки. Той има и научноприложна стойност за подпомагането на обучението, работата на журналисти и дипломати. Атласът популяризира богатството на нашия език като част от културното разнообразие в Европа и света. В него са открояват специфичните особености на българския език като основа на националната идентичност и като част от духовната култура на българската нация. Като цяло *БДА. ОТ* е принос в съхраняването на културно-историческото наследство на България.

23. Гаравалова, Ил., *Морфологичната същност на определителния член в българския език.* - Сп. „Бълг. ез.“, 2013, № 2, стр. 43-54, ISSN 0005-4283.

Резюме: В статията се разглежда проблемът за морфологичната същност на определителния член в българския език. Макар неговите основни характерни особености да са обект на изследване на редица езиковедски разработки, в лингвистична литература все още липсва единно становище по въпроса за дефинирането му. Въз основа на детайлен анализ на начина на функциониране на формалния показател за символизиране на детерминираност в рамките на номиналната фраза и спецификата му на двуморфемен следва логично и обобщението за неговата морфологическа природа като полуаглютинативен формант. В подкрепа на тази теза са приведени някои показателни примери както от синхронна, така и от диахронна гледна точка.

24. Гаравалова, Ил., *Употреба на определителен член -та в рамките на детерминираната парадигма на съществителните имена от мъжки род в българските диалекти.* – Сп. Македонски преглед, кн. 4, 2013, volume XXXVI, стр. 99-117, ISSN 0861-2277.

Резюме: Предмет на изследване в статията е проблемът за елизията на флексията при членуваните форми на съществителните имена в българските диалекти. Определя се ареалът на разпространение на разглежданото явление върху българската езикова територия, както и степента му на разпространеност в рамките на морфологическата парадигма. На системно равнище се изясняват причините, поради които изпадането на

окончанието в подобна позиция е възможно в част от българските говори. Посочват се факторите, представляващи важна предпоставка за реализирането на тази възможност в тях.

25. Гаравалова, Ил., *Названия за 'овчар' и техните производни в славянския езиков континуум.* – В: Сб. „Юбилейна научна конференция „50 години – врата към образованието и прозорец към света” по случай 50-годишнината от основаването на Департамента за езиково обучение – ИЧС, 14-15 юни 2013 г. ”, УИ „Св. Кл. Охридски”, С. 2013, стр. 181-187, ISBN 978-954-07-3610-5; **28.** Гаравалова, Ил., *Semantic characteristics of the nouns with essential meaning 'Shepherd' and their derivatives in the Slavic languages.*, in Academic Journal „Fonetică și Dialectologie”, XXXIII, 2014, pp. 51-71, ISSN 0071-6855, ERIH-NAT; **30.** Гаравалова, Ил., *Семантична характеристика на съществителните със значение 'човек, който се грижи за стадо овце' в българския език* – Сп. „Бълг. ез.”, Приложение, с. 229-240, С., 2014, ISSN 0005-4283; **31.** Гаравалова, Ил., *Nouns meaning 'person who takes care of flock of sheep' in Bulgarian*, in Academic Journal „Fonetică și Dialectologie”, XXXIV, 2015, pp. 28-38, ISSN 0071-6855, ERIH-NAT; **42.** Гаравалова, Ил., *За някои семантични паралели при съществителните с основно значение 'овчар' и техните производни в славянските езици.* – В: Сб. „Лексикографията в началото на XXI в. Доклади от Седмата международна конференция по лексикография и лексикология (София, 15 – 16 октомври 2015 г.)“, Изд. на БАН „Проф. М. Дринов“, С, 2016, с. 743-759, ISBN 978-954-322-875-1.

Резюме: Тази група статии е пряк резултат от работата на българския колектив по изработване на картата *Навания за овчар* в рамките на международния проект „Европейски лингвистичен атлас“. Като член на този екип авторът обработва лингвистичния материал, подаден от комисиите за славянските езици. Статиите представят начините, по които в българския книжовен език и народни говори се назовава човекът, отглеждащ овце, както и семантичната основа на този процес. Проследява се етимологията на думите, анализират се техните формални парадигми. Правят се още паралели между названията на овчаря и други обекти от действителността – птици, растения, храни. Акцентираща се върху съпоставката на българските наименования на овчаря с тези в останалите славянски езици и се откриват редица пълни формални и семантични съответствия не само между основните понятия, но и между техните производни лексеми.

26. Гаравалова, Ил., *Причини за възникването, развоя и устойчивостта на морфологическата категория 'неопределеност / определеност' в българската езикова система* - Сп. „Бълг. ез.”, Приложение, с. 204-230, С., 2013, ISSN 0005-4283.

Резюме: Статията разглежда причините за възникването, развоя и устойчивостта на морфологическата категория 'неопределеност / определеност' в българската езикова система, наличието на която го отличава от всички останали славянски езици и типологически го сближава с балканските и западноевропейските езици. Като основен

фактор за появата на разглежданото граматическо явление се определя принадлежността на българския език към индоевропейското езиково семейство. Иконичността му по отношение на морфологическата доминанта на флективния морфологически тип езици, поражда основната развойна тенденция при тях – тенденцията към намаляване на средното количество граматическа информация, която могат да носят граматическите морфеми в границите на запазването на най-общите особености на флективния тип. Именно в резултат от комбинираното действие не двете нейни основни прояви – тенденцията за развой към аналитизъм и появата на някои аглутинативни черти в рамките на флективната езикова система – в български език се появява морфологическата категория ‘неопределеност / определеност’, това определя развой ѝ от старобългарския период до днес.

27. Гаравалова, Ил., *Названия за девойка, омъжила се против волята на родителите си, в родопските говори.* – В: Сб. „Съвременните измерения на едно научно прозрение. 150 г. от рождението на Ватрослав Облак.”, Изд. „Мултипринт”, С., 2015, с.115-125, ISBN 978-954-362-160-6; **29.** Гаравалова, Ил., *Семантична мотивация на названията за девойка, омъжила се против волята на родителите си, в родопските говори* – В: Сп. „Бълг. реч”, кн.2, с. 37-48, С., 2014, ISSN 1310-733X. CEEOL.

Резюме: Статиите представят съществуващите в родопските говори начини за назоваване на приставането и девойката, която го извършва, както и семантичната обосновка на причините разглежданите лексеми да могат да функционират в представения диалектен ареал с посоченото значение.

32. Гаравалова, Ил., *Към тайния език на зидарите от с. Мраченик, Карловско* – В: Сп. „Бълг. реч”, кн. 4, С., 2015, с. 147-162, ISSN 1310-733X. CEEOL.

Резюме: Статията анализира лексикалната парадигма на тайния строителски диалект от с. Мраченик, Карловско. Представено е богатството и многообразието на лексикалните взаимоотношения в езика. Публикуван е и речник – допълнение към известния вече речник на тайния език на мраченишките майстори строители, в който е посочен произходът на заетите думи, а също така са отбелязани употребите на думата в повече от един таен строителски език (когато има такива). Речникът съдържа и много думи, които до момента не са регистрирани в други подобни лексикални системи.

34. Гаравалова, Ил., *Erketch tale about dragons and wild people.* – In: Etudes Balkaniques, LII / 1, Sofia, 2016, I, pp. 151-166, ISSN 0324-1645.

Резюме: Статията представя една по-различна гледна точка по въпроса за същността на змея и начините за неговото назоваване, запазени в архаичната култура на село Еркеч (Козичино), Поморийско. Според местните жители съществуването на тези древни същества не е мит, а реалност. Техните наследници отдавна живеят сред хората и се разпознават по това, че винаги се раждат с опашки. Еркечани вярват, че техният вид се отличава от далеч, тъй като те са добре сложени, красиви и високи хора. От друга страна, начинът, по който жителите на с. Еркеч си представят змея, е тясно свързан с описанието на т.нар. "диви хора", което пък пряко кореспондира с представата за "мечия човек" в друг

регион на България, уникален със своята архаичност - Родопите. Това не е учудващо предвид факта, че „еркешкият“ диалект е отчасти родопски по тип, но припокриването на представите за тези три типа демонични персонажи става причина за семантично изравняване и възникването на синонимични връзки между назоваващите ги лексеми, които са обект на подробно изследване в представената статия.

35. Гаравалова, Ил., *Към речника на с. Батулци, Ловешко*. – В: „Проф. Ив. Кочев – живот, отдаден на езикознанието. Юбилеен сборник.”, Изд. на БАН „Проф. М. Дринов”, С. 2016, с. 215-222, ISBN 978-954-322-852-2.

Резюме: Статията представя основните типологични особености на говора на с. Батулци, Ловешко. Тя съдържа и кратък речник, представящ уникално езиково богатство, което представлява лексикалната система на говора на с. Батулци, Ловешко. Словникът, по който е изработен този речник, бе изпратен за обработка и обнародване в Секцията за българска диалектология и лингвистична география към ИБЕ „Проф. Л. Андрейчин” от Валя Д. Дилова (учител по професия), която е записала думите от майка си Пенка Петкова Вътева, родом от с. Батулци.

36. Гаравалова, Ил., *Main Trends in the Development of Bulgarian Morphological System*. – In: *Linguistique Balkanique*, LV (2016),1, pp. 101-115, ISSN 0324-1653.

Резюме: В статията се предлага оригинален поглед към темата за развитието на българската морфологична система. Подробно се представя действието на основната развойна тенденция при флективния морфологичен тип езици - тенденцията към намаляване на средното количество граматическа информация, която могат да носят граматическите морфеми в границите на запазването на най-общите особености на флективния тип в рамките на българската именна и глаголна система, като се акцентира върху различията в начина, по който тези два вида парадигми се променят в диахронен план.

37. Гаравалова, Ил., *Причини за появата на изрази от типа: „аз ме боли ръката”, „аз ми се яде” в българската реч (от гледна точка на езиковата типология)*. - Сп. „Бълг. ез.”, 2015, № 1, стр. 93-110, ISSN 0005-4283.

Резюме: Изрази от типа „аз ме боли ръката”, „аз ми се яде” и под., при които винителната или дателната форма на личното местоимение е заменена от именителната, са често срещани при устна форма на общуване, макар да се определят като грешни от позицията на българската книжовноезикова норма. Въпреки че конструкциите от този вид предизвикват голям интерес, за което свидетелстват множеството лингвистични изследвания на различни езикови равнища, опитите появата им да бъде обяснена посредством психолингвистични фактори като стремежа за отстраняване на безличността от глаголната форма или наличието на фалстарт на изказването (премодулиране на мисълта), както и в синтактичен аспект (чрез информационната структура на изречението), са незадоволителни, тъй като не отразяват йерархичната структура на разглежданата местоименна парадигма в рамките на граматичното равнище на езика. Когато причините, довели до замяната на винителната или дателната с именителната форма на личното местоимение в анализирания тип конструкции, бъдат анализирани от гледна точка на

теорията на граматическите опозиции, много от неяснотите по разглеждания проблем намират логично обяснение.

40. Гаравалова, Ил., *Названия на белег от опарено в родопските говори.* – В: Сб. „За словото – нови търсения и подходи. Юбилеен сборник в чест на чл.-кор. Проф. д.ф.н. Емилия Пернишка”, Изд. на БАН „Проф. М. Дринов”, С., 2016, с. 450-457, ISBN 978-954-322-835-5.

Резюме: Статията представя съществуващите в родопските говори начини за назоваване на белега от изгаряне, както и семантичната обосновка на причините разглежданите лексеми да могат да функционират в представения диалектен ареал с посоченото значение.

43. Гаравалова, Ил., *Българистиката в Република Косово.* – В: Сп. Българистика, кн. 31, 2015, 53-64. ISSN 1311-8544.

Резюме: Статията е посветена на въпроса за развитието на българистиката в Република Косово и по-специално в областите Гора и Жупа. Посочват се както социални и културни, така и икономически причини за това. Подробно се разглежда проблемът за произхода на жителите от разглежданите региони и се привеждат доказателства за българските им корени. Дава се информация за провежданите там от служители на ИБЕ „Проф. Л. Андрейчин“ – БАН ежегодни кандидатстудентски курсове по български език, литература и история.

44. Гаравалова, Ил., *Причини за развоя на българската морфологична система.* – В: Сб. „Материали V міжнародного науково-методичного семінару з болгарської мови, літератури, культури та історії 19-20 травня 2016 Року”, с. 11-13, Бердянськ, 2016.

Резюме: В статията в конспективен вид се представят основните принципи на проявление на основната развойна тенденция при флективния морфологичен тип езици - тенденцията към намаляване на средното количество граматическа информация, която могат да носят граматическите морфеми в границите на запазването на най-общите особености на флективния тип в рамките на българската именна и глаголна система.

45. Гаравалова, Ил., Л. Антонова-Василева, *Българският език в исторически граници – разпространение през вековете и обучение в настоящето.* – В: сп. „Бълг. ез. и литература“, кн. 3, 2016, с. 315-321, ISSN 0323-9519.

Резюме: Публикацията разглежда диалектните особености на българския език по данни на „Български диалектен атлас. Обобщаващ том“. Посочват се примери за лексикалното богатство на българския език. Разглежда се обучението по български език в районите, в които той съществува днес само под диалектна форма. Проследява се и употребата на диалектни форми на български език със стилистична функция в съвременната езикова практика.